

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ จึงเป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดถูกทำลายไป และทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศเกิดความเสียหาย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ มุ่งให้มีปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เพื่อให้สร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาเพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม และป้องกันมิให้แหล่งทรัพยากรใหม่ๆ ต้องถูกทำลายไป อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและส่งผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อันเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้น โดยมีแนวโน้ม 2 ประการมาบรรจบกันคือ แนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสอนุรักษ์และกระแสพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อมหรือต่อสังคม หรือต่อชุมชนนั้นๆ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้และการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยว และส่งผลให้ความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวดำรงอยู่ได้คงทนตลอดไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบ หรือปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. จิตสำนึกหรือความรับผิดชอบที่มีต่อระบบนิเวศ ผู้รับผิดชอบได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระดับต่างๆ เพราะฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงต้องนำส่วนประกอบในเรื่องจิตสำนึก หรือความรับผิดชอบเข้ามาผูกยึดกับแนวทาง หรือวิธีการจัดการที่จะจัดทำขึ้น

2. เกิดผลกระทบน้อย ตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีโอกาสที่จะเกิดผลกระทบค่อนข้างสูง เพราะฉะนั้นทำอย่างไร ให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดผลกระทบน้อยที่สุด ทั้งนี้หมายรวมถึง ไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ถาวร หรือปริมาณค่อนข้างมาก แต่จะเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก มีความสะดวกสบายพอสมควร สอดคล้องและผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. มีบริการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้นักท่องเที่ยว ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีมากกว่าศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ควรมีทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้คนได้ออกไปสัมผัส เรียนรู้ธรรมชาติ ควรมีเอกสาร ข้อมูล พกติดตัวไปเป็นคู่มือในการเดินทางศึกษาหาความรู้ เช่น คู่มือคู่มือพิชพรรณ คุณก ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะธรรมชาติที่ปรากฏในพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะต้องเป็นผู้ดำเนินการให้ความรู้ การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่สำคัญของระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่มีคุณภาพในเรื่องนี้ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะต้องมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เฉพาะทางที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนิเวศวิทยา หรือธรรมชาติให้มากขึ้น

4. การกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น คือ เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ให้บริการท่องเที่ยวตั้งแต่ระบบที่พัก อาคาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จนกระทั่งการเป็นมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ผู้นำทาง หรือผู้ให้บริการระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ นอกจากนั้น คนในท้องถิ่นจะต้องได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม จากการท่องเที่ยวด้วย

ดังนั้น จากการศึกษาในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ที่มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจด้านเดียว แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยเป็นแนวคิดที่นำเอากิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน ไม่เพียงแต่จะช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังทำให้กิจกรรมทั้งสองส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกันอีกด้วย เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวธรรมชาติซึ่งเป็นการสร้างรายได้ สามารถนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งในขณะนี้กำลังประสบปัญหาด้านงบประมาณ เป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้และส่งผลให้ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพอีกด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนและควรจะนำมาใช้ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

บึงสีไฟเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 5,390.6 ไร่ พื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟเป็นระบบนิเวศที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา พื้นที่ประมาณร้อยละ 85 ปกคลุมด้วยวัชพืชน้ำ และประมาณร้อยละ 15 เป็นที่โล่งไม่มีวัชพืชปกคลุม ในฤดูน้ำหลากประมาณ 2 เมตร มีแพสนุ่นขนาดใหญ่เคลื่อนที่ไปตามกระแสน้ำ และสนุ่นบางส่วนก็มีรากหยั่งลึกไปถึงพื้นดินทำให้มีสภาพคล้ายเกาะ การที่พื้นที่ชุ่มน้ำมีระดับน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้น ทำให้พื้นที่บางส่วนมีน้ำขังและไม่มีน้ำท่วมขังสลับกัน ในเวลาที่พื้นที่แห้งพืชบางชนิดสามารถงอกขึ้นได้ซึ่งต่อมาก็ผลิตเมล็ดหรือหัวขึ้น เป็นอาหารแก่คนและสัตว์อื่นๆ ในฤดูฝนเมื่อน้ำท่วมขังพืชเหล่านี้ก็จะตายลงถูกย่อยสลายปล่อยธาตุอาหารออกสู่ระบบนิเวศ ซึ่งธาตุอาหารเหล่านี้ทำให้สาหร่ายเจริญเติบโตเป็นอาหารแก่แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังอื่นๆ นอกจากให้ผลผลิตด้านพืชและสัตว์แล้วพื้นที่ชุ่มน้ำยังเป็นที่รองรับน้ำอีกด้วย

ศักยภาพของบึงสีไฟในด้านแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ พบว่าบึงสีไฟ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของภาคเหนือในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำของเอเชีย โดยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยหากินและผสมพันธุ์ที่สำคัญของนกน้ำ นกชายน้ำ ทั้งที่เป็นนกประจำถิ่นและนกอพยพ โดยเฉพาะเป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำ (อนุสัญญาแรมซาร์)

ตารางที่ 1.1 สถานภาพของชนิดพันธุ์สัตว์ และพันธุ์พืช ในบึงสีไฟ

สถานภาพทางชีวภาพ	
ชนิดพันธุ์	จำนวน(ชนิด)
นก	83
ปลา	33
พันธุ์พืช เช่น พืชชายน้ำ พืชลอยน้ำ	49

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542

ปัจจุบันสถานภาพของนกพันธุ์ต่างอยู่ในสภาพใกล้คุกคาม (Near Threatened) 4 ชนิด เช่น นกยางไฟหัวเทา เป็ดคับแค นกอีลุ้ม นกกระจาบบีก่อนนอกเหลือง อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ 1 ชนิดคือนกกระสาแดง และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable) 1 ชนิด คือนกกระจาบบอกลาย (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542. หน้า 30-31)

บึงสีไฟเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ซึ่งอยู่ใกล้เขตเมือง ในปัจจุบันนี้บึงสีไฟมีพื้นที่ที่เล็กลงจากอดีตเป็นอย่างมาก ซึ่งเดิมทีเคยมีพื้นที่ถึง 12,000 ไร่ แต่ตอนนี้ลดลงเหลือเพียงประมาณ 5,000 ไร่ การลดลงดังกล่าวมีเหตุผลทางกายภาพเนื่องจากการสร้างเขื่อนซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ ทำให้บึงมีสภาพเป็นบึงปิด แต่เหตุผลทางกายภาพไม่น่าจะเป็นเหตุผลเดียว ทั้งนี้เนื่องจากมีความต้องการใช้พื้นที่ทำประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำถูกจับจอง และอยู่ระหว่างการจัดสรรสิทธิ์ หน่วยงานราชการเป็นจำนวนมากได้วิตกกังวลถึงแนวโน้มการรุกรานพื้นที่ ดังนั้นจึงมีการตั้งสำนักงานรอบบึงขึ้น ปัจจุบันพื้นที่รอบบึงอยู่ในความดูแลของหน่วยงานจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วย

องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร	ดูแลสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ บ่อจระเข้
เทศบาล จังหวัดพิจิตร	ดูแลสวนสิริกิติ์ หาดทรายเทียม
การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิจิตร	ดูแลสวนบัว(อุทยานบัว)
กรมประมงจังหวัดพิจิตร	ดูแลสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติและนาบัว

แต่เนื่องจากการปัญหาการประสานงานของแต่ละหน่วยงานที่แบ่งพื้นที่ โดยแสดงถึงความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานอย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาด้านบริหารจัดการพื้นที่รอบบึงสีไฟได้

นอกจากนั้น บึงสีไฟยังได้ประสบปัญหาต่างๆอีกมากมาย ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ 1) ปริมาณน้ำในบึงสีไฟลดน้อยลงทุกปี 2) ในบริเวณบึงสีไฟส่วนใหญ่ยังรกไปด้วยวัชพืชซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บึงตื้นเขิน 3) ประชาชนบุกรุกที่ดินของบึงสีไฟเพื่อจับจองทำนาทำไร่ 4) ในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ยังไม่สะอาดเท่าที่ควร และจากได้มีการสร้างถนนและคันดินรอบบึงเพื่อป้องกันการบุกรุก สภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบันรอบบึงสีไฟ มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ไม่สามารถออกหนังสือสำคัญทางราชการครอบคลุมส่วนนอกเขตคันดินและแนวถนนได้ จึงถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรม บริเวณที่ราบลุ่มหนองน้ำใกล้เคียงบางส่วนถูกใช้ในการสร้างสถานที่ราชการและชุมชน มีการสร้างถนนล้อมรอบบึงสีไฟ ทำให้การไหลเข้าออกของน้ำและระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป กีดขวางการอพยพเข้าออกของสัตว์น้ำระหว่างบึงสีไฟกับที่ราบลุ่มน้ำ

โดยรอบ ซึ่งมีผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพน้ำที่ไหลเข้าออกบึงสีไฟได้ จากปัญหาข้างต้น การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและควรเร่งที่จะดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบึงสีไฟแบบยั่งยืนและก่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

จังหวัดพิจิตรมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่พึ่งพา และเนื่องจากบึงอยู่ใกล้เมือง จึงเกิดความสนใจของผู้นำท้องถิ่นในภาครัฐ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานราชการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาระบบไฟฟ้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เหตุการณ์ล่าสุด คือ กระทรวงการท่องเที่ยวมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ท้ายบึงให้เป็นสวนบัว(อุทยานบัว) และมีอาคารสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งใช้เงินลงทุนประมาณ 40 ล้านบาท แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สวนบัวอาจจะไม่ได้จัดเตรียมการบริหารจัดการ ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณในการบริหารจัดการ ทางจังหวัดต้องจัดหาทุนดังกล่าวโดยระดมทุนโดยการจัดงานเพื่อให้มีการดูแลรักษาขั้นต่ำ (อ้างใน ขจรเกียรติ แพงศรี, 2554) และทำให้ไม่เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์ ตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2541 ซึ่งอนุสัญญาแรมซาร์นี้เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาล กำหนดกรอบการทำงานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก ซึ่งจะต้องมีการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด หากจำแนกโดยอาศัยเกณฑ์การจำแนกตามระดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ สามารถแบ่งพื้นที่ชุ่มน้ำได้ 3 กลุ่ม คือ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น (รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำยมตอนล่าง, 2553)

โดยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ได้แก่ กว๊านพะเยา หนองหล่ม (เวียงหนองหล่ม) บึงกะโล่ หนองหลวง (แอ่งเชียงแสน) บึงมาย บึงบอระเพ็ด หนองบงคาย และบึงสีไฟ (โครงการสำรวจสถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึงน้ำจืดของประเทศไทย, 9 มีนาคม 2554) จากบึงสีไฟเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และมติดกรม.ทำให้ต้องมี EIA สำหรับการลงทุนฟื้นฟู ที่เกี่ยวข้องกับบึง ในปัจจุบันมีโครงการลงทุนริเริ่ม และยังคงดำเนินการอยู่อีกเป็นจำนวนมาก เช่น

ตารางที่ 1.2 แผนงาน / โครงการบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ประจำปี
งบประมาณ 2552-2556 (แผน 5 ปี)

ลำดับที่	โครงการ/รายละเอียด	งบประมาณรวม (บาท)	หน่วยงาน
1	โครงการขุดลอกบึงสีไฟเพื่อพัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว (ดำเนินการเสร็จแล้ว)	991,000	แขวงการทางพิจิตร
2	โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าหอชม นกบึงสีไฟ จ.พิจิตร	949,319	สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดพิจิตร
3	โครงการขุดลอกและถมดินโดยรอบบึง	1,000,000	แขวงการทางพิจิตร
4	โครงการพัฒนาบึงสีไฟเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศ จังหวัดพิจิตร	44,430,000	สำนักพัฒนาการ ท่องเที่ยว
5	โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูบึงสีไฟ (งานขุดลอกและ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ) (ยังไม่เริ่มดำเนินการ)	314,000,000	กรมทรัพยากรน้ำ

ที่มา: สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

หนึ่งในโครงการนั้น คือโครงการของกรมทรัพยากรน้ำ ที่มีดำริไม่เฉพาะแต่ฟื้นฟูและอนุรักษ์บึง แต่ยังต้องการให้เป็นต้นแบบการบริหารจัดการสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำอีกด้วย

การวิจัยในครั้งนี้ ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นยังศึกษาการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุนในการดูแลรักษาและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟว่าเป็นเท่าไร เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการจัดสรรงบประมาณเพื่อมาดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ อีกทั้งยังช่วยในการกำหนดนโยบายและทิศทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่และร่วมกันอนุรักษ์สถานที่ที่มีมูลค่าเหล่านี้ไว้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตไว้ด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบลักษณะเศรษฐกิจและสังคม และทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษาและประเมินมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
3. เพื่อศึกษาและประเมินมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
4. เพื่อศึกษาและประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บริเวณท้ายบึงสีไฟ โดยการวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทนและจุดคุ้มทุนของการลงทุนในการดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบลักษณะเศรษฐกิจและสังคม และทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
2. ทำให้ทราบมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
3. ทำให้ทราบมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
4. ทำให้ทราบถึงต้นทุน ผลตอบแทนและจุดคุ้มทุนของการลงทุนในการดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาวิจัยได้กำหนดศึกษาในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 5,390 ไร่ ทิศเหนือติดตำบลคลองคชนทร์-เขตเทศบาลเมืองพิจิตร ทิศใต้ติดตำบลท่าหลวง-ตำบลเมืองเก่า ทิศตะวันออกติดตำบลท่าหลวง-เทศบาลเมืองพิจิตร และทิศตะวันตกติดตำบลเมืองเก่า-ตำบลโรงช้าง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ทักษะคคิของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 ประเมินมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายจากการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ โดยวิธี Contingent Valuation Method (CVM) วิธีการนี้เป็นวิธีการประเมินมูลค่าโดยการสัมภาษณ์จากประชาชนโดยตรงถึงความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการถามประชาชนด้วยคำถามที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามต้องระบุระดับประโยชน์หรือโทษในรูปของมูลค่าที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นหรือสมมติขึ้น (hypothetical markets) ซึ่ง CVM นี้มีทั้งต่อมูลค่าที่ได้จากการใช้สอย (Use Value) และมูลค่าที่ไม่ได้จากการใช้สอย (Non Use Value) ที่มีคำถามแบบแบบเปิด ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถามและกำหนดจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวยังพื้นที่บึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร จำนวน 400 คน

2.3 รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ด้านงบประมาณและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินการดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำ นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ผล หาค่า Net Present Value (NPV), Benefit – Cost ratio (B/C ratio) และวิเคราะห์หาจุดคุ้มทุนในการลงทุนในครั้งนี้

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio-tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งมาจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวที่มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาลักษณะทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจาก

การท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม แห่งประเทศไทย, 2539) สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมายเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascrain (1991) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น”

Elizabeth Boo (1991) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

Western (1993) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกะทัดรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ “การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น”

The Commonwealth Department of Tourism (1994) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึงการบรรลุผลประโยชน์ต่างๆกลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เสรี เวชบุษกร (2538) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น”

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบโดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงการดำเนินงานตามองค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ ด้านกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการจัดการบริการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อจัดการที่ยั่งยืน ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการกำจัดมลพิษ และพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต (วารสารการท่องเที่ยว, 2541)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่นดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว แบ่งแยกได้ 3 ประเภท ประเภทแรกคือธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเลหาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง) ประเภทที่สองคือประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นต้น ประเภทที่สามคือศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต (เช่นหมู่บ้านชาวเขา สภาพชีวิตในชนบท) ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่/สวน พืช ผัก ผลไม้ และเหมือง ตัวอย่าง เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานช้างจังหวัดสุรินทร์ สวนสามพราน เป็นต้น (ลำไย, 2541)